

Paljon puhetta vammaisuudesta

Leinonen, Riikka & Tawast, Sofia (2024). *Suuri valhe vammaisuudesta*. Tammi. 400 sivua.

SUURI VALHE VAMMAISUUDESTA nostaa esiin kirjoittajiensa henkilökohtaiset lähestymistavat ja kokemukset vammaisuudesta. Kun kirjoittajia on kaksi, näkökulmiakin on monta. Sofia Tawast on vammaisen lapsen äiti ja toimittaja, Riikka Leinonen puolestaan itse vammaainen henkilö ja yhteiskunta-alan ammattilainen, joka toimii *Vammaiset tytöt* -median tuottajana.

TEKIJÖIDEN OMAT KOKEMUKSET PEILISSÄ

Kirjaa on markkinoitu yleistajuiseen tietokirjana. Itse luonnehtisin sitä ennemminkin henkilökohtaiseksi esseeteokseksi. Mikäli kirjassa oikeasti pyrittäisiin kertomaan kaikki vammaisuudesta yleisesti, tehtävä osoittautuisi mahdottomaksi. Teoksessa kuitenkin käsitellään vammaisuutta ilmiönä varsin kattavasti, ja se on kirjoitettu helposti lähestyttävästi. Kokonaisuutta varten on muiden muassa haastateltu koko joukko asiantuntijoita ja vammaisaktivisteja.

Suuri valhe vammaisuudesta on ollut myyntihitti, ja tekijät ovat olleet runsaasti esillä julkisuudessa. Aihe on tärkeä ja suurta yleisöä kiinnostava. Kirjan menestykselle ja tekstin sujuvuudelle olennaisia ovat nimenomaan tekijöiden henkilökohtaiset – ja myös yhdessä kirjoitetut – pohdinnat ja kiinnostuksenkohteet, jotka nostetaan luvuissa etualalle.

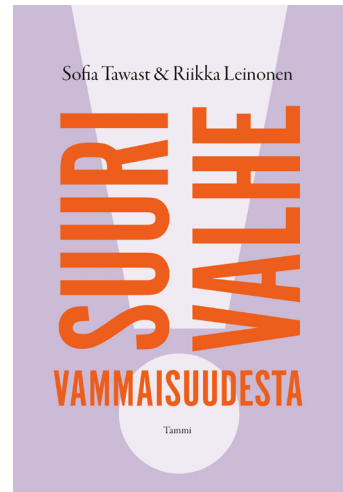
Kirjassa on omat lukunsa esimerkiksi esteettömyydestä, vammaisuudesta ja seksuaalisuudesta sekä vammaisuudesta populaarikulttuurissa. Tämä helpottaa aihepiiriin lähestymistä, jos kaikki teemat eivät kiinnosta lukijaa yhtä paljon. Jokaisen luvun lopussa on selkokielinen tiivistelmä, josta käy ilmi sen keskeisin sisältö.

EROON VAMMAISUUTTA KOSKEVISTA STEREOTYPIOISTA

Mutta mikä sitten on suuri valhe vammaisuudesta? Kirjan nimi viittaa vammaisaktivisti Stella Youngin (1982–2014) kuuluisaan TedTalk-puheeseen. Young nosti esiin valheellisen ja tunnistettavan stereotypian vammaisuudesta hirveänä asiana ja onnettomuutena.

Kuten Tawast sai lapsensa syntymän jälkeen ja tutustuttuaan vammaisaktivisteihin sosiaalisessa mediassa huomata, vammaisuus on itse asiassa melko tavanomaista. Yksi aktivisteista, joka häntä aiheeseen tutustutti, oli Leinonen. Näin he päätyivät työstämään yhdessä kirjan.

Vammaisuus ei siis ole kauheaa tai korjattavissa oleva vika, kuten esimerkiksi lääketieteen perinteessä helposti ajatellaan. Teoksessa käydään läpi muitakin vammaisuuden lähestymistapoja tai malleja. Varsin yleisessä tiedossa olevan yhteiskunnallisen mallin mukaan vammaisuus

yhdessä yhteiskunnan esteiden ja vääristyneiden asenteiden kanssa on se, mikä käytännössä eniten vaikuttaa monen ihmisen arkeen ja elämään.

TARVITSEMME YHTEISET KÄSITTEET

Ableismi, eli vammaisia ihmisiä syrjivät rakenteelliset toimintakykyvolettamat, määritellään heti kirjan alkupuolella. Ratkaisu on toimiva, koska ableismi kiistatta heijastuu jossain vaiheessa lähes kaikkiin vammaisuuden ja vammaisten ihmisten elämän osa-alueisiin.

Tästä päästään siihen, mikä teoksessa olisi olennaista pohdittavaa kasvatustieteilijöille. Tawast kuvaa paljon lapseensa kohdistuvia ennakkoluuloja ja omia huoliaan siitä, tuleeko tytär pärjäämään vaikkapa koulussa. Hän käy varsin itsekriittisesti läpi vammaisten lasten vanhempien ylisuojelevia hoiva-ajatuksia. Leinonen

KOULUTUSJÄRJESTELMÄMME PERUSTUU JOUSTAMATTOMIIN KYVYKKYYDEN MITTAREIHIN.

puolestaan nostaa esiin opiskellessaan kohtaamansa syrjinnän, rakennetun ympäristön esteellisyden ja vammaisten henkilöiden sivuuttamisen erityisesti suomalaisessa työelämässä.

Kirjan näkökulmat ovat kiitetävän monipuolisia. Välillä ollaan silti liikaa kiinni ajatuksessa, että jokin kyvykkyyden taso olisi saavuttamattomissa suurelle osalle nimenomaan vammaisista henkilöistä. Vahingolliset kyvykkyyden normit koskevat monia ihmisiä. Ajatus kyvyttömyydestä on kuitenkin yleisesti vammaisiin henkilöihin liitetty loukkaava stereotyyppiä.

OPETTAJIEN JA KASVATTAJIEN VALTA

Kirjassa käsittelet ilmiöt eivät synny tyhjiössä, ja ne ovat usein vammaisille ihmisille valitettavan tuttuja koko elämänkaaren ajalta. Lapsi, jolta ei yhtäältä odoteta koulussa mitään tai joka ei toisaalta saa opiskeluun tarvitsemaansa tukea ja kohtuullisia mukautuksia, voi muuttua työelämässä syrjityksi ja väkisin eläkkeelle työnnettyksi aikuiseksi. Jos tämä on käytännön

kokemus opiskelusta, puhe elinikäisestä oppimisesta ja yhdenvertaisista mahdollisuuksista jää pelkäksi sanahelinäksi.

Opettajilla ja kasvattajilla on suuri valta ja vastuu varmistaa, ettei näin tapahdu ja nähdä jokaisessa oppilaassaan tämän yksilöllinen potentiaali.

Koulutusjärjestelmämme on itsessään rakentunut mittareille ja ajatukselle kyvykkyydestä, jota ei aina osata nähdä erityisen joustavasti. Opettajien ja koulujärjestelmän resurssien puute saatetaan esimerkiksi kääntää inklusion syyksi, vaikka inklusio oikein toteutettuna tarkoittaisi juuri lisäresursseja opetukseen. Jos ja kun vammaisen opiskelijan opinnot etenevät, esteettömyys ja saavutettavuus voivat lisäksi olla puutteellisia, vaikka lainsäädäntö edellyttäisi jotain aivan muuta.

Mikäli oppilas tai myöhemmin opiskelija ei siis syystä tai toisesta mahdu oletettuun muottiin, koulutie voi olla kivinen. Pahimmillaan tämä tarkoittaa, että opinnot tyssäävät syrjinnän vuoksi. Maisema-arkkitehtuuria opiskelleen Leinosen kuvauksen opiskelun haasteistaan soisi herättävän

opetusalan ammattilaiset pohtimaan, miten paljon järjestelmässä on vielä kehitettävää.

”Lopulta kävi raskaaksi suunnitella omaa elämää sen ympärille, että opinnoissa tulee jatkuvasti eteen erilaisia esteitä. En jaksanut vaatia esteettömiä opintoja samalla, kun kaikille tehtiin selväksi, että vain ani harvat edes pääsivät opiskelemaan näitä himoittuja aloja. [...] Minua hävetti, että olin edes kuvitellut kykeneväni valmistumaan. Lopulta jätinkin monta asiaa suorittamatta ja vuosien saatossa hivuttauduin vähin äänin pois.” (s. 122.)

Suuri valhe vammaisuudesta ei tietenkään esitä tyhjentävää ratkaisua käsittelemisensä ongelmiin tai yhtä totuutta vammaisuudesta, joka on aiheena kovin suuri. Kirja on tarpeellinen keskustelunherättäjä ja uusien näkökulmien avaaja kasvatusalan ammattilaiselle.

Erytisellä tarkkuudella kannattaa käydä läpi esimerkiksi kirjan luvut ableismista, esteettömyydestä ja työelämästä.

SANNI PURHONEN
FM, kriitikko, tiedottaja
Kynnys ry

P.S. *Suuri valhe vammaisuudesta* voitti marraskuussa Tieto-Finlandian.